

קדושת הסוכה מבטלת את היצר הרע שצובע עבירה למצוה ומצוה לעבירה

אור מקיף של הסוכה מבריא את כל החיצונים

נמציינו למדים מזה, כי על ידי הישיבה בסוכה זוכים ישראל להינצל מן המקטרג. וזהו שמצינו עוד ברעיא מהימנא (פרשת פנחס רנו.) כי הישיבה בסוכה היא ישיבה תחת כנפי השכינה, הפורשת עלינו את כנפיה לשמור עלינו: "שכינתא דאיהי סוכה אגינה עלייהו ופרישת גדפאה עלייהו כאמא על בנין". פירוש: "השכינה היא סוכה מגינה עליהם ופורשת כנפיה עליהם כאם על בנים".

וכן מבואר בדברי ה"בני יששכר" (תשרי מאמר י סימן ז), אחרי שהביא בשם רבינו האריז"ל (שער הכונות ענין סוכות דרוש ד) כי הסוכה הוא אור מקיף על האדם היושב בתוכה, ובלשון קדשו של האריז"ל: "והנה זהו טעם מצות סוכה כל שבעת הימים של החג, כי הנה ענין הסוכה הוא אור מקיף... ואנחנו ישראל בני מלכים... עושים סוכה ויושבים בצל אור המקיף ההוא... כדי שנמשך אלינו מן האור המקיף ההוא".

מוסיף על כך ה"בני יששכר" בלשון קדשו:

"ותדע שעל ידי הארת אור מקיף בורחים כל החיצונים, כמה דאת אמר (דברים כח י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך - עליך דייקא, אור מקיף את איש הישראלי, ויראו ממך". ומקור הדבר מדברי האריז"ל (שער הכונות דף ב:): "אין לך דבר שדוחה את הקליפות כמו אור המקיף, לפי שאין יכולת בקליפות לינק ולהתאחז בו באור המקיף, ולכן הוא עומד בחוץ ואין לו פחד מן הקליפות".

הרי לנו דברים ברורים כי הסוכה היא בבחינת אור מקיף המבריא את כל החיצונים, ולפי זה מבוארים היטב דברי הרעיא מהימנא הנ"ל, שכאשר יושבים ישראל בסוכות הם ניצולים מן המקטרג: "כיון דיתבו בסוכות הא אשתזיבו מן מקטרגא וקוב"ה חדי בבנוי".

אלא שיש לתמוה על כך הפלא ופלא, מאחר שמקרא מלא דיבר הכתוב (ויקרא טז-ל): "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני

הנה ימים באים לקראתנו חג הסוכות זמן שמחחנו, שבהם נצטוונו לשבת בצל סוכה כמו שכתוב בתורה (ויקרא כג-מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם".

דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שמצינו בזוהר הקדוש (פרשת אמור ק): כי עשו הוא המקטרג שרודף תמיד אחרי יעקב שהם ישראל לקטרג עליו, ככתוב (בראשית כז-מא): "וישטום עשו את יעקב", ובימים שביין ראש השנה ליום הכיפורים בורח יעקב להינצל ממנו על ידי תשובה, עד יום הכיפורים שאז שולח יעקב מנחה לעשו את השעיר לעזאזל, כדי שילך לדרכו ולא יקטרג על ישראל.

והנה בשעת תפלת נעילה מתקיים הכתוב (בראשית לג-זט): "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה", שהמקטרג עשו הולך לו לדרכו והקב"ה מכפר עוונותיהם של ישראל, ואז רוצה הקב"ה לשמוח עם בניו, ועל זה כתוב (שם שם-יז): "ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית", שהוא רמז על קיום מצות סוכה, ומכיון שישבו ישראל בסוכות הם ניצולים מן המקטרג והקב"ה שמח עם בניו. והנה מעט מהדברים בלשון קדשו:

"וישב ביום ההוא עשו לדרכו. אימתי בשעת נעילה, דהא אתפרש מעמא קדישא, וקוב"ה שביק לחוביהו וכפר עלייהו, כיון דההוא מקטרגא אזל בההוא דורונא ואתפרש מינייהו, בעי קוב"ה למחדי בבנוי, מה כתיב ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית וגו', על כן קרא שם המקום סוכות, כיון דיתבו בסוכות הא אשתזיבו מן מקטרגא וקוב"ה חדי בבנוי".

ובתרגום ללשון הקודש:

"וישב ביום ההוא עשו לדרכו. אימתי בשעת נעילה, שהרי נפרד מעם הקדוש, וקוב"ה עזב לעוונותם וכיפר עליהם, כיון שאותו מקטרג הלך באותו דורון [השעיר לעזאזל] ונפרד מהם, רוצה הקב"ה לשמוח בבנוי, מה כתוב ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית וגו', על כן קרא שם המקום סוכות, כיון שישבו בסוכות הרי ניצולו מן המקטרג והקב"ה שמח בבנוי".

ה' תטהרו', ובזוהר הקדוש הנ"ל מבואר כי ביום הכיפורים הולך המקטרג לדרכו: "וישב ביום ההוא עשו לדרכו, אימתי בשעת נעילה, דהא אתפרש מעמא קדישא, וקוב"ה שביק לחוביהו וכפר עלייהו", מדוע הם עדיין צריכים שמירה להינצל מהמקטרג על ידי הכניסה בסוכה.

עוד ראוי להתבונן במה שכתב ה"טור" (אור"ח סימן תיז) בשם אחיו הרב יהודה, סדר התחלקות שלש רגלים כנגד שלושת אבות הקדושים: "פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח-י) לוישי ועשי עוגות ופסח היה, שבועות כנגד יצחק, שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג-ז) ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית] ולמקנהו עשה סוכות". וצריך ביאור להבין מהו הקשר בין יעקב אבינו לחג הסוכות.

בסוכה נמשך אור הדעת: "למען ידעו דורותיכם"

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שהביא ה"שפת אמת" (סוכות שנת תרמ"ט ד"ה במצות הלולב) בשם זקינו בעל חידושי הרי"ם, כי בחג הסוכות משפיע הקב"ה דעת לכל ישראל, ונרמז בכתוב (ויקרא כג-מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם". הזכיר הכתוב: "למען ידעו דורותיכם", ללמדנו כי בסוכות משפיע הקב"ה דעת דקדושה.

והנה הם דברי ה"שפת אמת" בלשון קדשו: "במצות הלולב ומיניו. שמעתי מפי מורי זקני ז"ל, כי במצות סוכה בא שפע הדעת, כמו שכתוב (ויקרא כג-מג) למען ידעו [דורותיכם כי בסוכות הושבתי]. ובלולב מקבלים בני ישראל הדעת כמו שכתוב (שם שם-מ) ולקחתם".

ומה שכתב כי גם במצות נטילת לולב זוכים לבחינת דעת, המקור לכך הוא ב"שער הכונות" לרבינו האריז"ל (חג הסוכות דרוש ה) שהרחיב בענין זה בדברים העומדים ברומו של עולם, אולם די לנו להביא מעט ממה שכתב בענין זה גם לפי קוצר השגתנו:

זוהר הקדוש: אחרי יום כיפור רודף המקטרג אחרי ישראל, והקב"ה מצילם על ידי שמושיבם בצל סוכה

חידושי הרי"ם: בזכות מצות הישיבה בסוכה זוכים ישראל לאור הדעת כמו שכתוב: "למען ידעו דורותכם"

ערוגת הבשם: הסוכה היא סגולה נפלאה להתגבר על אותו יצר הרע קשה שצובע את העבירה למצוה

חג הסוכות הוא "ראשון לחשבון עוונות", כי הוא מבטל את היצר הרע שמסלף את החשבון של המצוות

"ועתה נבאר סוד הנענועים. הנה נתבאר כי הכוונה בנטילת לולב היא, כי ד' מינין אלו... אנו מנענעים אותם ומעלים אותם למעלה עד השרשים שלהם אשר בדעת... ומקבלים הם עצמם שם הארה גדולה כשעולים שם שהוא סוד ההולכה שבלולב, ואחר כך בחזרת הובאת הלולב מורידין הארה... ולולי הנענוע לא היו מקבלים הארה כנ"ל, כי האורות הם שם סתומים, ועל ידי הנענוע מתעוררים ומאירים בהם. וזהו סוד הולכת והובאת הלולב, ותכוין בהולכתו כי הוא עולה בדעת לקבל הארה משם, ובהבאתו תכוין להמשיך הארה ההיא".

וממטר". [ובגמרא (סוכה ב.) דרש רבי זירא מקרא זה על מצות סוכה].

וביאר על פי מה שהביא ב"אורח לחיים" (פרשת לך לך ד"ה היפרד) בשם הבעש"ט הקדוש זי"ע לפרש הגמרא (שבת עה.): "שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע". ופירשו התוספות (ד"ה שוחט): "אשוחט דעלמא קאי". וביאר בדברי קדשו כי "שוחט דעלמא" הוא רמז על היצר הרע, שהוא שוחט את בני העולם על ידי שמפתה אותם לדבר עבירה, ומבואר בגמרא (סוכה נב.): "לעתידי לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו", ועל כך שואל הגמרא: "שוחט משום מאי מחייב", כלומר היצר הרע שהוא שוחט דעלמא, מדוע הוא חייב מיתה לעתידי לבוא הלא הוא נברא לשם כך.

ומתיר רב: "משום צובע". פירוש, כי הקב"ה ברא את היצר הרע בכוונה תחילה, רק שיפתה את האדם בגלוי ולא יסתיר ממנו שכוונתו לדבר עבירה, כי כנגד יצר הרע כזה אשר ידוע שכוונתו לעבירה אפשר לאזור כח להילחם עמו, אולם דא עקא שהיצר הרע מרד בבורא עולם ומפיל את האדם ברשתו, על ידי שמרמה את האדם וצובע את העבירה למצוה שלא ניתנה לו רשות על כך, וכנגד יצר הרע כזה קשה מאד להילחם, שהרי הוא מרמה שהוא יצר טוב שמסייע את האדם לקיים מצוות, לכן ענוש יענוש שעתידי הקב"ה לשוחטו עכדה"ק.

והנה כאשר היצר הרע צובע מצות עשה והופך אותה לעבירה, הרי הוא גורם בכך לבטל אחת מרמ"ח מצוות עשה, ונשארו רק רמ"ז מצוות במקום רמ"ח, ולעומת זה כאשר הוא צובע עבירה והופך אותה למצוות עשה, הרי הוא מוסיף בכך מצוה אחת שהיא באמת עבירה, באופן שישנן רמ"ט מצוות במקום רמ"ח. אולם מצות סוכה יש בה סגולה נפלאה לפקוח את עיני האדם היושב בה, שישכיל להבחין בין מצוה אמיתית לעבירה אמיתית, ולא יתן למשחית הוא היצר הצובע עבירה למצוה ומצוה לעבירה לבלבל אותו.

החתום סיום הברכה שהוא "חונן הדעת", הנה כי כן מוטלת עלינו חובת הביאור להבין מהי "דעת".

נקדים מה שכתב ב"אגרת הקדש" לבעל התניא (פרק ט) כי חכמה היא תורה שבכתב שיצאה מחכמתו של הקב"ה, ובינה היא תורה שבעל פה שבה מתבארים כל פרטי ההלכות, על ידי הבנת דבר מתוך דבר ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. וכן כתב ב"פרי צדיק" (פרשת במדבר אות ו): "שתורה שבכתב שרשה מבחינת חכמה, ותורה שבעל פה מבחינת בינה שמבין דבר מתוך דבר". וכן כתב עוד ב"פרי צדיק" (פרשת עקב אות יא): "חכמה מרמז לתורה שבכתב, ובינה לתורה שבעל פה שמבין דבר מתוך דבר".

אך ביאור ההגדרה של דעת יש ללמוד, ממה ששינוי בירושלמי (ברכות לט:) הטעם שקבעו חכמינו ז"ל לומר במוצאי שבת הבדלה בברכת חונן הדעת: "אם אין דיעה הבדלה מניין". נמצאנו למדים מזה כי הגדר של "דעת" הוא שיודע להבדיל בין קודש לחול, על דרך הכתוב (ויקרא יא-מז): "להבדיל בין הטמא ובין הטהור".

אולם הגדרה זו צריכה תוספת ביאור, כי מאחר שחכמה ובינה הן תורה שבכתב ותורה שבעל פה, שמבוארים בהן כל פרטי ההלכות מה מותר ומה אסור, מדוע אם כן אנו צריכים גם לבחינת דעת, שנותנת לנו כח מיוחד להבדיל בין טוב לרע, משמע שמדובר כאן על הבדלה בעניינים דקים לא ברורים, וצריך ביאור על איזו הבדלה של הדעת מדובר כאן, שמתגלה בסוכות בבחינת: "למען ידעו דורותיכם".

"שוחט משום מאי מחייב - משום צובע"

ונראה לבאר ענין הדעת, על פי מה שהביא ב"ויגד יעקב" (סוכות אות לא) דבר נפלא בשם אביו הגדול בעל "ערוגת הבשם" זי"ע, לפרש מקרא שכתוב בדברי הנביא (ישעיה ד-ו): "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם

נפלא לצרף בזה מה שהביא בספר "ליקוטי הרי"ם" (סוכות ד"ה מקימי) ביתר הרחבה, רעיון נשגב זה בשם הגה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע, אשר דיבר בקדשו לבאר הטעם שנתן לנו הקב"ה מצות סוכה דוקא אחרי ראש השנה ויום הכיפורים, על פי מה ששינוי בגמרא (סוטה ג.): "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". נמצא שכל זמן שלא עשה אדם תשובה כראוי, אינו יכול לקיים מצות סוכה להמשכת הדעת, כי רוח שטות היא ההיפך מדעת דקדושה.

לכן הקדים הקב"ה עשרת ימי התשובה מראש השנה עד יום הכיפורים, שהקב"ה מכפר להם כל עוונותיהם כמו שכתוב (ויקרא טז-ל): "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". ואחרי שכבר נטהרו מכל סיג ופגם וגירשו את הרוח שטות שבקרבם, הם מסוגלים לקיים מצות סוכה כראוי, כדי להמשיך דעת דקדושה בבחינת: "למען ידעו דורותיכם".

"אם אין דעת הבדלה מניין"

אלא שענתה נשאר לנו לבאר, מהו הגדר של "דעת" המתגלית על ידי מצות סוכה. ענין זה חשוב לדעת שהרי באמת מצינו בכתובים שלשה ביטויים על השכל: "חכמה בינה ודעת", אולם כפי הנראה החשובה מכולם היא הדעת, כמו ששינוי בגמרא (נדרים מא.): "אמר אביי נקטינן אין עניי אלא בדעה. במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה, דא קני מה חסר, דא לא קני מה קני". פירוש: מי שיש בו דעה יש בו הכל, ואם אין בו דעה אין בו כלום, מי שקנה דעה לא חסר לו כלום, מי שלא קנה דעה מה קנה.

וכן משמע ממה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה ברכה מיוחדת להתפלל ג' פעמים ביום בתפלת שמונה עשרה: "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, חננו מאתך חכמה בינה ודעת" [נוסח ספרד], דעה בינה והשכל [נוסח אשכנז], ברוך אתה ה' חונן הדעת". הרי שהזכירו את כל שלושת המושגים חכמה בינה ודעת, אולם הכל הולך אחר

יומתק לפרש בזה מאמרם (סוכה נב.): "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו". כי ככל שאדם הוא יותר גדול ומדקדק במצוות לפני משורת הדין, הרי הוא עלול יותר ליפול ברשת היצר הצובע את העבירה להידור מצוה, לכן אפילו אם יתברר שאין זו מצוה מן התורה, עדיין הוא עלול לטעות שכוונתו לעשות לפני משורת הדין בבחינת אינו מצווה ועושה.

רק בעזר ה' אפשר להתגבר על היצר הצובע עבירה למצוה

יש להוסיף תבלין בפירוש הפסוק: "שמרה נפשי כי חסיד אני" על פי מה שעמד ב"עריבי נחל" (פרשת כי תצא) על הסתירה שמצינו בדברי חכמינו ז"ל, כי במקום אחד אמרו (קידושין ל): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". משמע שמסוגל האדם להתגבר על היצר על ידי עסק התורה.

ואילו בהמשך הגמרא אמרו (שם): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לז-לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם שם-לג) אלקים לא יעזבנו בידו". הרי מבואר שאין בכח אנושי להתגבר על היצר ללא עזר אלקי.

אך לפי האמור יש ליישב הסתירה בדרך מרווח, כי מאמר הראשון שאומר הקב"ה לישראל: "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין", הכוונה על היצר הרע שברא הקב"ה לשם כך, שיפתה את האדם לעבירה בגלוי בלי לצבוע אותה למצוה. וזהו שמדגיש הקב"ה: "בראתי יצר הרע" - אותו יצר הרע שבראתי כפי שהיה בטרם שמעל בתפקידו, "בראתי לו תורה תבלין" - שיצליחו להתגבר עליו על ידי עסק התורה.

אמנם מאמר השני: "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו... ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו", מדובר על אותו יצר הרע שמעל בתפקידו לצבוע את העבירה למצוה, וכנגד יצר הרע זה לא ניתן להילחם על ידי עסק התורה לבד, שהרי הוא מסמא את עיני האדם שלא יריגש כלל בעבירה, אלא יחשוב שהוא מקיים מצות בוראו על פי התורה, לכן בנוסף על עסק התורה צריך גם כן סיוע מיוחד מלמעלה, ועל כך אמרו: "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

לפי זה יתבאר היטב מה שהתפלל דוד המלך: "שמרה נפשי כי חסיד אני", כי הן אמת שהיה עוסק בתורה כל הלילה, והיה יכול להתגבר על היצר הגלוי בבחינת: "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין", אולם על היצר הצובע עבירה למצוה קשה

הסוכה היא מחסה ומסתור "מזרם וממטר", מהיצר שממעט רמ"ח מצוות למספר זר"ם או מוסיף למספר מט"ר

"אם אין דיעה הבדלה מניין" - על ידי אור הדעת בסוכה יודע אדם להבדיל בין מצוה ובין עבירה אמיתית

חג הסוכות הוא כנגד יעקב אבינו שהתפלל: "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" - מהיצר שעושה עצמו כאח

יעק"ב בקדושתו מבטל ק'ליפת י'פת ב'ר ע'שו, שהוא היצר הרע המייפה את העבירה וצובע אותה למצוה

יומתק לבאר בזה מה שדרש במדרש תנחומא (פרשת אמור סימן כב) מקרא שנאמר בחג הסוכות (ויקרא כג-מ): "ולקחתם לכם ביום הראשון - וכי ראשון הוא והלא ט"ו יום הוא, ואת אמרת ביום הראשון, אלא ראשון הוא לחשבון עוונות". לפי האמור הביאור בזה, כי לפני חג הסוכות החשבון של העוונות אינו בשלימות, שהרי היצר הרע שצובע את העבירה והופך אותה למצוה ממעט מחשבון העוונות, אולם בחג הסוכות כשמתגלה אור הדעת להבדיל בין עבירה למצוה הרי זה "ראשון לחשבון עוונות".

"שמרה נפשי כי חסיד אני"

חשבתי דרכי לבאר ביתר שאת, מדוע מסוגלת מצות סוכה להיות מחסה ומסתור מהיצר הרע שצובע את העבירה למצוה. נקדים מה שהביא ב"אגרא דכלה" (פרשת קרח) בשם המפרשים לפרש הפסוק (תהלים פו-א): "תפלה לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני", על פי מאמר הגמרא (סוכה נב.): "תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש". וצריך ביאור מה שמכנה את היצר הרע בתואר "מנוול" ולא בתואר "יצר הרע".

אך ביאור הענין הוא כי רבי ישמעאל רצה לרמז, שמדובר כאן באותו יצר הרע שצובע עבירה למצוה, ומשום כך הוא נקרא "מנוול" כי לא ניתנה לו רשות לכך. וזהו שאמר: "אם פגע בך מנוול זה" שצובע עבירה למצוה, "משכהו לבית המדרש", ותפתח שם שלחן ערוך ורמב"ם ותבדוק אם מעשה זה הוא באמת מצוה או עבירה.

אולם עצה זו יש בה תועלת רק לאדם שעושה הכל בדקדוק גדול על פי השלחן ערוך, אבל כאשר הוא "חסיד" שעושה הכל גם לפני משורת הדין אין תועלת בעצה זו, שהרי היצר הרע שוב יבוא אליו בטענה, כי הן אמת שמצוה זו לא נזכרה בשלחן ערוך וברמב"ם, אך הרי אתה חסיד שעושה מעשים טובים גם לפני משורת הדין, ועל זה התפלל דוד המלך: "שמרה נפשי", אני צריך שמירה מיוחדת, וכל כך למה, "כי חסיד אני" שעושה לפני משורת הדין, אם כן אין לי העצה של "משכהו לבית המדרש", עכדה"ק.

הנה כי כן זהו רמז הכתוב: "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר" - זר"ם הוא אותיות רמ"ז היינו רמ"ז מצוות עשה, ואילו מט"ר הוא אותיות רמ"ט היינו רמ"ט מצוות עשה, והסוכה היא מחסה ומסתור לאדם היושב בה, שלא יוכל היצר הרע להוסיף או לגרוע בבחינת זר"ם ומט"ר. אלו דבריו המתוקים בתוספת ביאור.

אור הדעת מתגלה בסוכות להבדיל בין מצוה לעבירה

אמנם עדיין צריך ביאור, מדוע באמת מסוגלת מצות סוכה לפקוח את עיני האדם להבחין ביצר הרע הצובע עבירה למצוה. ונראה כי ענין זה מתגלה על ידי אור הדעת המתגלה בחג הסוכות, כי אמנם כן זהו כוחו של דעת דקדושה להבחין בין מה שהיא מצוה באמת, ובין מה שהיא עבירה אלא שהיצר הרע צבע אותה למצוה, ועל כך אמרו: "אם אין דיעה הבדלה מניין", כי רק על ידי אור הדעת מסוגל אדם להבדיל בין אור המצוה לחשכות העבירה.

מעתה ירווח לנו להבין ביאור שלשה גדרים השכל: חכמה, בינה, דעת, כי "חכמה" היא השגת תורה שבכתב שהיא מקור לכל התורה כולה, "בינה" היא השגת תורה שבעל פה בבחינת מבין דבר מתוך דבר, לברר וללבן כל פרטי ההלכות שאינם מפורשים בתורה שבכתב, ועל ידי זה מתברר ברור גמור מה מותר ומה אסור.

אולם עדיין יש סכנה שיבוא היצר הרע ויהפוך טוב לרע ורע לטוב על ידי שיצבע עבירה למצוה, לכן צריך לכך בחינת "דעת" שהוא כח מיוחד, להבדיל בין מה שהוא טוב באמת ובין מה שהוא רע באמת. הנה כי כן זהו הכח הנפלא של הסוכה, שהיא מחסה ומסתור "מזרם וממטר" - מהיצר שממעט מצוה אחת למספר רמ"ז, או מוסיף מצוה אחת למספר רמ"ט, כי על ידי אור הדעת שמתגלה בסוכה בבחינת: "למען ידעו דורותיכם", זוכה האדם להבדיל בין אור המצוה לחשכות העבירה.

שהתפלל לה' שיסייע לו להתגבר על יצר הרע זה: "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", וגם עשה מעשה להינצל מקליפת יפת ב'ר עש' כשברח מעשו, להתחבא בתוך הסוכה בצלו של הקב"ה כמו שכתוב: "ויעקב נסע סוכותה", אשר כפי שנתבאר הסוכה היא סגולה להינצל מיצר הרע קשה זה. ויש לרמוז ענין זה בשמו יעקב נ' נטריקון קליפת יפת ב'ר עש' שהוא מבטלו בקדושתו.

הצלה מן המקטרג שמבקש להחטיא את ישראל

מעתה יאירו עינינו להבין דברי הרעיא מהימנא שהבאנו בתחילת המאמר, כי בתפלת נעילה מתקיים הכתוב: "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה", שהמקטרג עשו הולך לו לדרכו והקב"ה מכפר עוונותיהם של ישראל, ואז רוצה הקב"ה לשמוח עם בניו, ועל זה כתוב (שם שם-יז): "ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית", שהוא רמז על קיום מצות סוכה, ומכיון שישבו ישראל בסוכות הם ניצולים מן המקטרג והקב"ה שמח עם בניו.

הביאור בזה על פי מה ששנינו בגמרא (ב"ב טז:) "הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות", והביאור על כך כמבואר בגמרא (שם): "במתניתא תנא, יורד ומתעה, ועולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמה". ופירש רש"י, כי מתחילה כשיורד למטה להחטיא את האדם הוא נקרא "יצר הרע", אחר כך כשעולה ומרגיז את הקב"ה בקטרוגו הוא נקרא "שטן" על שם שמשטין ומקטרג על החוטא, ואחרי שהוא מקבל רשות מן השמים להעניש ולהרוג את החוטא, הוא יורד ונוטל את נשמת החוטא ונקרא אז "מלאך המות".

הנה כי כן זהו ביאור דברי רעיא מהימנא, כי אחרי יום הכיפורים כאשר רואה השטן המקטרג שאינו יכול לקטרג על העוונות שכבר נתכפרו, וגם אינו יכול להחטיא את ישראל שהרי שבו בתשובה וקיבלו עליהם לקיים את כל התורה, הוא מתחיל לרדוף אחרי ישראל בבחינת "יצר הרע", להחטיא אותם מחדש על ידי שצובע את העבירות למצוות, כדי שיוכל שוב לקטרג עליהם בבחינת "שטן", ואז יוכל ח"ו להענישם בבחינת "מלאך המות".

ועל כך אומר רעיא מהימנא בזוהר הקדוש: "כיון דיתבנו בסוכות הא אשתזיבו מן מקטרגא וקוב"ה חדי בבנוי", פירוש, כיון שיושבים בסוכה הם ניצולים מן המקטרג והקב"ה שמח בבניו, כי הקב"ה מאיר לישראל בסוכות את אור הדעת בבחינת: "למען ידעו דורותיכם", שלא יוכל היצר המקטרג לבלבל את דעתם להפוך עבירה למצוה, אלא ישכיל האדם להבדיל בין מה שהיא מצוה באמת ובין מה שהיא עבירה.

זי"ע ב"קדושת לוי" והרה"ק החוזה מלובלין זי"ע ב"זכרון זאת", כי יעקב אבינו התפלל שיצילו הקב"ה מעשו שהוא רמז על היצר הרע, שכלפי חוץ הוא מתחזה כאילו הוא "אחי" ומבקש לסייע לי בעבודת ה', אבל למעשה הוא אורב במסתרים להפילני ברשתו, ועל כך אמר: "כי ירא אנכי אותך", משום שקשה מאד להתגונן נגד יצר הרע כזה שבא ברמיה כאילו כוונתו לסייע לאדם בעבודת ה'.

ב"שם משמואל" (פרשת חיי שרה שנת תרע"ו) מביא בשם אביו הגה"ק בעל "אבני נזר", שביאר לפי זה המחלוקת בגמרא (חולין צא.) על הפסוק (בראשית לב-כה): "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, רבי שמואל בר נחמני אמר כגוי נדמה לו, רבא בר עולא אמר כתלמיד חכם נדמה לו".

הביאור בזה, כי מלאך זה שנאבק עם יעקב הוא שרו של עשו שהוא היצר הרע, וזהו שמלמדים אותנו חכמים אלו איך היא דרכו של היצר הרע להילחם עם איש ישראל, כי לפעמים היצר הרע הוא בבחינת: "כגוי נדמה לו", שפועל בגלוי כגוי ומפתה את האדם לעבירה, ולפעמים "כתלמיד חכם נדמה לו", שמתלבש באיצטלא של תלמידי חכמים, לפתות את האדם על ידי שהוא מוכיח לו מן התורה שהעבירה היא מצוה גמורה.

ביטול קליפת יפת בר עשו

ויש להוסיף תבלין לבאר בזה בדרך עבודה, מה שהביא הגה"ק החיד"א זצ"ל ב"מדבר קדמות" (מערכת אותד) בשם המקובלים, כי באמרו (תהלים צא) "יושב בסתר" כיון להינצל מקליפת יפת ב'ר עש'ו, הרמוזה בראשי תיבות הפסוק (שם שם-יב): "ישאונך פ'ן ת'גוף, ב'אבן ר'גלך, ע'ל ש'חל ו'פתן".

לפי האמור יש לומר כי קליפת יפת בר עשו היא רמז, על אותו יצר הרע המייפה את העבירה בעיני האדם וצובע אותה למצוה, ולכן הוא נקרא "יפת" שמייפה את העבירה בעיני האדם כאילו הוא עושה מצוה, "בר עשו", שיוצא משרו של עשו שנלחם עם האדם בבחינת: "כתלמיד חכם נדמה לו".

וכבר נתבאר שאי אפשר להתגבר על אותו היצר רק בעזר ה', ועל כך אמרו בגמרא: "ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו", הנה כי כן זהו פירוש הפסוק: "על כפים ישאונך", הקב"ה בעצמו כביכול ישא אותך על כפים, כדי להצילך מקליפת יפת ב'ר עש'ו שנרמז בראשי תיבות: "ישאונך פ'ן ת'גוף, ב'אבן ר'גלך, ע'ל ש'חל ו'פתן", שלא תיפול ברשתו שכונתו לסייע לך בעבודת ה'.

הנה מה טוב ומה נעים להבין לפי זה מדוע חג הסוכות הוא כנגד יעקב אבינו, כי היה הראשון

להתגבר רק על ידי עסק התורה, מאחר שהוא בא בטענה שיקיים אדם מעשה זה לפני משורת הדין, וכנגדו צריך עזר ה' בבחינת: "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו", לכן יפה התפלל לה': "שמרה נפשי כי חסיד אני" - שעושה לפני משורת הדין, לכן אני צריך עזרך מקודש להתגבר עליו.

הסוכה היא השכינה הפורשת את כנפיה על בניה

ועתה בא וראה מה שמצינו דבר נורא בזוהר הקדוש ברעיא מהימנא (פרשת פנחס רנו.), כי ענין מצות הישיבה בסוכה הוא כדי לרמז, שהשכינה הקדושה היא בבחינת סוכה הפורשת את כנפיה על בניה:

"שכינתא דאיהי סוכה אגינת עלייהו, ופרישת גדפאה עלייהו כאימא על בניו, ובגין דא תקינו לברכא (תפלת ערבית) הפורס סוכת שלום עלינו, ובגין דא בירחא שביעאה דביה כל פקודין אלין, (שיר השירים ח ז) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, עם ישראל באבוהון שבשמים".

בתרגום ללשון קודש:

"השכינה שהיא סוכה מגינה על ישראל, ופרשת כנפיה עליהם כאם על בניה, ולכן תקנו לברך (תפלת ערבית) הפורס סוכת שלום עלינו, ולכן בחודש השביעי שבו יש כל המצוות הללו, מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, בין עם ישראל לאביהם שבשמים".

הנה כי כן הרווחנו להבין הסגולה שיש במצות סוכה, להגן על היושב בה מהיצר הרע שצובע את העבירה למצוה, כי מאחר שאי אפשר להתגבר על יצר זה רק על ידי העזר של הקב"ה, לכן בחג הסוכות כשאנו יוצאים מקורות ביתנו לשבת בסוכה בצלו של הקב"ה, יש לנו סיוע מיוחד מאת ה' להתגבר על אותו מנוול שצובע עבירה למצוה.

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר דברי הטור בשם אחיו, כי חג הסוכות הוא כנגד יעקב אבינו ונרמז בכתוב: "ויעקב נסע סוכותה", על פי מה שמצינו כי יעקב אבינו היה הראשון שהתפלל להקב"ה שיסייע לו להתגבר על יצר רע זה, כאשר הלך להתפייס עם עשו הרשע (בראשית לב-יב): "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבוא והכני אם על בנים". ומפרש רש"י כפל הלשון: "מיד אחי מיד עשו, מיד אחי שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע".

והנה מצינו שני נביאים המתנבאים בפסוק זה בסגנון אחד, הלא הם הרה"ק מבארדיטשוב

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבת דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com